

Beata Borowska-Beszta

Etnografia

dla terapeutów

(pedagogów specjalnych)
– szkice metodologiczne

Niniejsza **darmowa publikacja** zawiera jedynie fragment pełnej wersji całej publikacji.

Aby przeczytać ten tytuł w pełnej wersji [kliknij tutaj](#).

Niniejsza publikacja może być kopiowana, oraz dowolnie rozprowadzana tylko i wyłącznie w formie dostarczonej przez NetPress Digital Sp. z o.o., operatora [sklepu na którym można nabyć niniejszy tytuł w pełnej wersji](#). Zabronione są jakiegokolwiek zmiany w zawartości publikacji bez pisemnej zgody NetPress oraz wydawcy niniejszej publikacji. Zabrania się jej od-sprzedaży, zgodnie z [regulaminem serwisu](#).

Pełna wersja niniejszej publikacji jest do nabycia w sklepie internetowym [Złote Ebooki](#).

Etnografia dla terapeutów

(pedagogów specjalnych)

– szkice metodologiczne

Beata Borowska-Beszta

Etnografia dla terapeutów

(pedagogów specjalnych)

– szkice metodologiczne

Oficyna Wydawnicza „Impuls”

Kraków 2005

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2005

Recenzent:

prof. dr hab. Maria Chodkowska, UMCS

Redakcja wydawnicza:

Agnieszka Gajewska

Daria Loska

Korekta:

Justyna Rojek

Projekt okładki:

Ewa Tatiana Beniak

ISBN 83-7308-596-3

Oficyna Wydawnicza „Impuls”

30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5

tel. (012) 422-41-80, fax (012) 422-59-47

www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl

Wydanie I, Kraków 2005

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział pierwszy	
Elementy teorii	13
1. Badania kulturowe w pedagogice specjalnej	13
2. Teoretyczna perspektywa badań jakościowych	19
2.1. Nurty badawcze i cechy badań jakościowych	21
2.2. Typy badań jakościowych w socjologii	27
2.3. Typy badań jakościowych w pedagogice	29
2.4. Relacja paradygmatu i metody	32
2.4.1. E. Guba i Y. Lincoln jako badacze jakościowi	33
2.4.2. M. Miles i M. Huberman jako logiczni pozytywiści	34
2.4.3. E. Eisner i etnografia krytyczna	36
Rozdział drugi	
Etnografia	41
1. Etnografia jako produkt pisemny badań jakościowych	45
2. Etnografia J. Spradleya jako socjolingwistyczna strategia badawcza	46
3. Relatywistyczna teoria znaczenia w etnografii J. Spradleya	55
Rozdział trzeci	
Uczestnicy badań etnograficznych	59
1. Osoba niepełnosprawna intelektualnie – portrety	59
1.1. Osoba z zaburzeniami rozwoju	66

2. Terapeuta – uczestnik terenu – fragment etnografii	83
3. Pedagog jako badacz	90
Rozdział czwarty	
Kontekst kulturowy	95
1. Biograficzny kontekst życia osoby z niepełnosprawnością intelektualną	97
Rozdział piąty	
Projektowanie etnografii	127
1. Kwestie wstępne realizacji badań jakościowych – strategia i przyjęcie pozycji badawczej	127
2. Problemy gromadzenia danych	136
2.1. Techniki etnografii	136
2.1.1. Obserwacja uczestnicząca	138
2.1.2. Wywiad etnograficzny	144
3. Kwestie etyczne gromadzenia danych	152
4. Problemy analizy danych	153
4.1. Kwestie wiarygodności w badaniu jakościowym	153
4.2. Rola badacza i informatora w badaniu jakościowym	156
4.3. Oprogramowanie komputerowe Ethnograph (wersja 5.0)	157
Rozdział szósty	
Kroki badawcze	161
1. Lokalizacja informatora	161
2. Wywiad z informatorem	166
3. Typy zapisu etnograficznego	169
4. Pytania opisowe	170
5. Wstępna analiza wywiadów – poszukiwanie dziedzin	176
6. Analiza dziedzin	182
7. Pytania strukturalne	187

8. Analiza taksonomiczna	190
9. Pytania kontrastowe	197
10. Analiza składowa	200
11. Odkrywanie tematów kulturowych	205
12. Pisanie eseju etnograficznego	214
Rozdział siódmy	
Fragment etnografii środowiska terapeutycznego	217
1. Tło terapii	217
Zakończenie	235
Bibliografia	237

Wstęp

Niniejsza książka jest efektem pracy na dwóch zasadniczych polach działalności pedagogicznej – poszukiwań naukowych i zaspokajania potrzeb środowisk osób niepełnosprawnych. Penetrując źródła naukowe i teren badawczy, przez kilka lat poszukiwałam sposobu prowadzenia badań, który pozwoliłby poznawać osoby niepełnosprawne, ich środowiska przez pryzmat tego, co same chciałyby powiedzieć o sobie. Najlepszy sposób realizacji tak wyznaczonych celów badawczych znalazłam na gruncie antropologii kultury i etnografii. Praca ta jest szkicem, a więc stanowi tylko zarys problemów metodologicznych, które należałoby dogłębnie rozważyć. Główny akcent położono na pogłębione poznanie jednego ze sposobów realizacji etnografii. W tym zakresie książka stanowi niemal procedurę postępowania badawczego. Zamysłem autorskim było przedstawienie etnografii zorientowanej lingwistycznie i ukazanie możliwości jej stosowania na gruncie pedagogiki specjalnej. Szczególnym bodźcem do napisania książki było trwające od kilkunastu lat swoiste ożywienie pedagogiki specjalnej i ukierunkowanie jej nie tylko na wyjaśnianie zjawisk, ale również na zrozumienie podmiotów własnych zainteresowań. Praktycy pedagogiki specjalnej – terapeuci, nauczyciele i rodzice osób niepełnosprawnych – sprzeciwiali się procedurom badań kwantytwnych, jako jedynie obowiązującym, które – mimo że realizowane poprawnie – gubiły gdzieś po drodze podmiot tych badań. Dlatego też grupa osób związanych zawodowo i naukowo z osobą niepełnosprawną umysłowo (niejako „badaczy terenowych”) upodmiotowiła i w konsekwencji ożywiła sferę poszukiwań metodologicznych w polskiej pedagogice specjalnej. Część metodologiczna książki jest oparta zasadniczo na literaturze obcojęzycznej, którą sama przetłumaczyłam na potrzeby niniejszej książki. Pojawia się zatem wiele cytatów i odniesień do poszczególnych autorów, co jest z mojej strony zabiegiem świadomym, opartym na zasadzie *verbatim*, czyli chęci dokładnego oddania myśli twórcy koncepcji Postępującej Sekwencji

Badawczej – J. Spradleya oraz innych autorów. Książka w zamyśle stanowi obraz ważnych badawczo kwestii metodologicznych. Może się stać punktem wyjścia do poszukiwań zarówno w sferze teoretycznych podstaw badań jakościowych, jak i praktycznej ich realizacji. Etnografia dla terapeutów jest propozycją dla pedagogów zorientowanych antropologicznie, jak również mało doświadczonych badaczy, poszukujących jednej z dróg poznania środowisk osób niepełnosprawnych. Poszczególne rozdziały poświęcone metodologii zostały wzbogacone fragmentami raportu z wieloletnich badań etnograficznych społeczności terapeutycznej, której podmiotami były osoby niepełnosprawne intelektualnie. Fragmenty etnografii ukazują obszerne tło codzienności terapeutycznej – niekiedy dramatyczne i nasycone konfliktami ujawniającymi się podczas wspólnego przebywania. Niniejsza książka i zamieszczone w niej eseje etnograficzne są częścią rozprawy doktorskiej pt. *Konflikt jako element terapii*, poprawionej i uzupełnionej zgodnie z sugestiami recenzentki (Borowska-Beszta, 2003). Badania etnograficzne, które złożyły się na rozprawę, miały charakter badań utajnionych, co oznacza, że dane szczegółowe zostały zakodowane. Ujawnienie ich, zwłaszcza informacji dotyczących miejsca przeprowadzenia badań, miasta, mogło bowiem wpłynąć niekorzystnie (w przekonaniu informatorów) na ich dalszą pracę zawodową. Z racji podejmowanych problemów i tematów dane szczegółowe dotyczące środowiska terapeutycznego zostały zakodowane – utajnione. Badania przeprowadzono w specyficznym środowisku terapeutycznym, złożonym z trzech dziennych ośrodków w jednym z 200 tys. miast na Pomorzu, w latach 2001–2002 za zgodą kierownictwa placówek i miały one na celu dotarcie do tego, co znajduje się niejako pod powierzchnią terapii osób dorosłych z upośledzeniem umysłowym. W trakcie badań okazało się jednak, że w terapii prowadzonej w ośrodkach uczestniczyły osoby nie tylko z upośledzeniem umysłowym jako dominującą dysfunkcją, ale także z poważnymi zaburzeniami osobowości, podwójną diagnozą czy chore psychicznie. Cechą łączącą środowiska terapeutyczne była, oprócz teoretycznej warstwy terapii, rotacja podopiecznych między wspomnianymi ośrodkami. Zamieszczone fragmenty etnografii są niejako obrazem poznania i zrozumienia zjawiska towarzyszącego terapii z punktu widzenia społeczności terapeutycznej. Są obrazem konfliktu między terapeutą i podopiecznym, stanowią w opinii uczestników badań codzienność terapeutyczną. Inne formy konfliktów, np. między pracownikami lub kierownictwem, nie podlegały badaniu. Samo słowo „konflikt” jako wstępna kategoria badawcza nie było w moim przekonaniu najwłaściwsze na

nazwanie całego skomplikowanego „uwikłania terapeutycznego”. Było jednak słowem z kontradycją w tle, od którego rozpoczęłam poszukiwania kontekstu terapii. Ważnym założeniem niniejszej pracy jest uznanie za Aleksandrem Manteryssem „wielości rzeczywistości, która jest fenomenem społeczno-kulturowym. Oznacza to, iż świat, w którym mają miejsce ludzkie przeżycia i działania, pojmowany jest jako zmienna w czasie konstelacja najprzeróżniejszych układów i uporządkowań. Istnienie i funkcjonowanie wielu subuniwersów uwarunkowane jest zarówno obiektywnie, gdy np. istnienie różnych klas społecznych skutkuje pojawieniem się wielu (niekiedy konkurencyjnych) światopoglądów i definicji sytuacji, jak i subiektywnie – jeśli się uwzględni, iż każda jednostka decyduje jako niepowtarzalna subiektywność o tym, który składnik otoczenia uczynić przedmiotem swojej percepcji” (Manterys, 1997).

Rozdział pierwszy został poświęcony przedstawieniu teoretycznych podstaw badań jakościowych i ich głównych orientacji. Przedstawia związki pedagogiki specjalnej, jej współczesnych tendencji z realizacją kwalitatywnych badań naukowych. Określa typy badań jakościowych w socjologii i pedagogice oraz charakteryzuje główne orientacje.

Rozdział drugi koncentruje się na dwojakim pojmowaniu etnografii. Pierwsze przedstawia ją jako produkt z badań, drugie zaś jest wprowadzeniem w podstawy i założenia Postępującej Sekwencji Badawczej Jamesa Spradleya, czyli etnografii jako pełnej strategii badań. Zarysowano również kwestie dotyczące języka w badaniu oraz relatywistycznej teorii znaczenia, na której jest oparta Spradlejowska koncepcja badań.

Rozdział trzeci został poświęcony uczestnikom badań. Omawia teoretyczne kwestie związane z niepełnosprawnością intelektualną, charakteryzuje upośledzenie umysłowe oraz podwójną diagnozę. Całość uzupełniają portrety osób niepełnosprawnych sporządzone przez terapeutę jednego z ośrodków. Uczestnikiem środowiska terapeutycznego przedstawionym w książce jest również terapeuta zajęciowy, pedagog w kontekście codzienności pedagogicznej. Rozdział kończą kwestie dotyczące pedagoga jako badacza.

Rozdział czwarty ukazuje kontekst kulturowy, tło terapii. Podrozdziały konkretyzują teoretyczne aspekty biograficznego kontekstu życia osoby niepełnosprawnej oraz czynniki psychospołeczne kształtujące jej codzienność. Ilustracjami tła terapeutycznego są dwa fragmenty etnografii jako raportu z badań.

Niniejsza **darmowa publikacja** zawiera jedynie fragment pełnej wersji całej publikacji.

Aby przeczytać ten tytuł w pełnej wersji [kliknij tutaj](#).

Niniejsza publikacja może być kopiowana, oraz dowolnie rozprowadzana tylko i wyłącznie w formie dostarczonej przez NetPress Digital Sp. z o.o., operatora [sklepu na którym można nabyć niniejszy tytuł w pełnej wersji](#). Zabronione są jakiegokolwiek zmiany w zawartości publikacji bez pisemnej zgody NetPress oraz wydawcy niniejszej publikacji. Zabrania się jej od-sprzedaży, zgodnie z [regulaminem serwisu](#).

Pełna wersja niniejszej publikacji jest do nabycia w sklepie internetowym [Złote Ebooki](#).